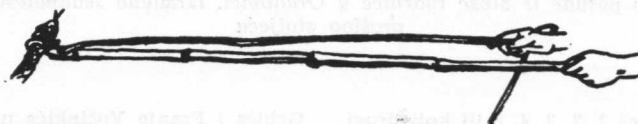

LOV NA ZMIJE U JUGOSLAVIJI

Kod mnogih naroda na svetu postoje različiti načini lova na zmije. Tako, kod Orang Sakai-a, na istočnoj obali Sumatre, uobičaju je veoma interesantan lov na zmije. Naime, ide se u lov sa spravom načinjenom od bambusove trske, koja ima kuku privrščenu jednom uzicom (v. sl. 1). Za lov tom spravom potrebna je velika umešnost.¹ Deri, lovački narod u Africi, idu u lov na crvenomrke, veoma otrovne zmije, dugačke oko jedan metar. Ulovljene žive otrovne zmije Deri upotrebljavaju za lov na antilope. Oni ograde plotom od trnja kakvu brljugu gde antilope dolaze na pojlilo; samo ogradu nameste tako što ostave pristup ka brljuzi nezagrađen, da bi antilope imale pristup slobodan na pojlilo. Na tome slobodnom pristupu. Deri privežu, ispod usvrđenog repa, otrovnu zmiju, koja stane ujedati kad ove

ne štete ljudima, ujedajući, kako narod, tako i domaću stoku.

U drugoj polovini prošloga stoleća naučni radnici, zoolozi, okupljeni oko Zemaljskog muzeja za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu, najpre su išli u lov na zmije golim rukama, služeći se pri hvatanju zmije nogom. Kako ovakav način lova nije bio najzgodniji, to su počeli upotrebljavati običan štap. Naime, prignječili bi zmiju štapom pa je posle uhvatili rukom. Nakon toga počeli su upotrebljavati zamku. Zamka je udešena isto kao i zamke za gušterove (gušterove su hvatali zamkom od konjske strune; tome ih je naučio dr. Schreiber), a zmije su lovili onako, »kao što živoderi hvataju pse«. Ali, za takvu zamku uzimali su žicu, mesto štapa. Pri tome su gledali da je žica što duža. Za vezu između štapa i zamke upotrebljavali su komadić ja-

1. Sprava za lovljenje zmiija kod Orang Sakaija na Sumatri, prema skici B. Hagen, po Dr. K. Langu, uz njegov navedeni rad

počnu dolaziti na brljugu da piju vodu. Tako oni mogu uloviti na dan dve do tri antilope sa jednom zmijom.² Ujedena antilopa brzo ugine od ujeda otrovnice, i Deri je tako imaju za svoje potrebe. Takav lov je moguće i rentabilan samo u mestima gde u blizini brljuge koja je zgodna da se ogradi nema nigde vode na velikoj daljini.³

Kod našega naroda u Jugoslaviji, lov na zmije je obilato razvijen. U posljednje vreme poklanja se tome lovu sve veća pažnja. U Hercegovini je to danas veoma korisna privredna grana. Poznato je da Hrvatsko Primorje, Dalmacija, Hercegovina, Crna Gora, kao i još neki krajevi u Jugoslaviji, obiluju zmijama otrovnicama. Na glasu je osobito zmiija poskok ili žestica (*Vipera ammodytes*). Poskoci svake godine pričine ogrom-

koga kanapa. Žica od creva nije gipka, morala bi se vlažiti. Za zamku je najbolje uzeti dve usukane strune. Ulovljene zmije prenosili su vrećom, a dalji transport bio je u malim sanducima.⁴

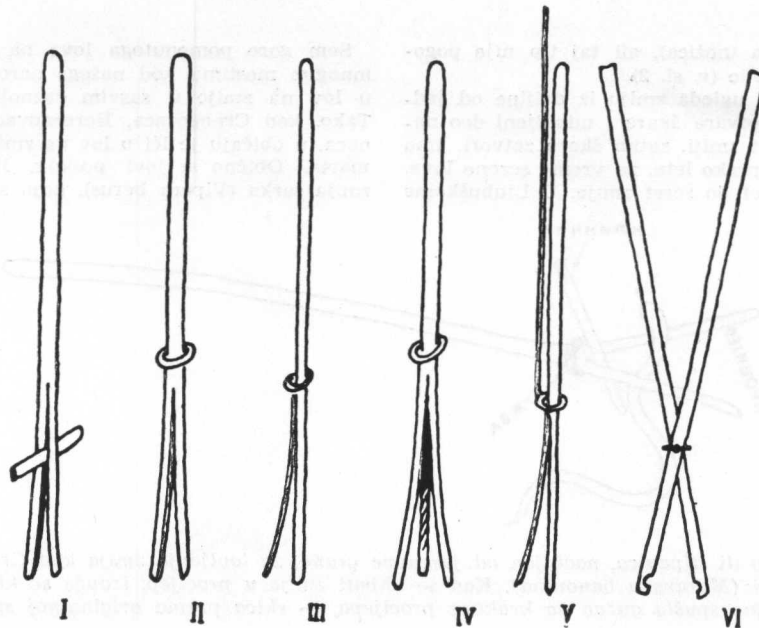
Zbog ogromne štete koju otrovne zmije često čine ljudstvu u Hercegovini i susednim krajevima, godine 1932, pokrenuo je Dom narodnoga zdravlja u Mostaru, akciju lova na zmije, u područnim srezovima, Ljubuškom i Imotskom. U tu svrhu je narodu pomenutih srezova poslato »Uputstvo« kako da se love zmije. To je učinjeno u dogovoru »Jugefe« u Zagrebu, filijale firme Bayer Meister Lucius. Narodu je objavljeno da Dom narodnoga zdravlja plaća zmiije dvadeset dinara po komadu. Uz tako povoljne uslove, odziv i interesovanje naroda bilo je veliko, »cijele familije ostaviše kuće i stadoše ganjati zmiije«. Za nepuna dva meseca ulovljeno je preko 1000 komada zmiija. U lov se ide u družini, ponajviše se udružuju mlađići, ali idu i žene i deca. Od lova svaki ima pravo samo na ono što ulovi. Ulovljene zmiije izvozi Dom n. zdravlja u Mostaru, preko

¹ B. Hagen: Beitrag zur Kenntnis der Orang Seka (Sakai) oder Orang-Laut (Frankfurt 1908), citirano po Dr. Karl Lang: Schlangenjagd und Jagdschlange. Beiträge zur Erkenntnis vom Mensch und Kultur. Fünftes Tochterblatt der Zeitschrift »Die Quelle«, 7—9 Heft, (Wien 1929) Jahrgang 5, str. 205.

² P. Reichard: Emin Pascha (Leipzig, 1891) 133.

³ Dr. K. Lang: l. c.

⁴ Oton vitez Tomazini: Crtice o životu gmazova, koji žive u Bosni i Hercegovini. »Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini«, IV (Sarajevo 1890) 348—359.

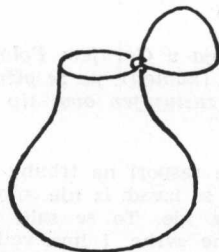

2. Sprave za lovljenje zmiija u Hercegovini. I Obične rašlje (rascep). II Rascep koji se zatvara prstenom od metalne žice ili od kakvog pruta. III Isti oblik rascepa, samo je jedan krak od metala. IV Trokraki rascep. V Rascep sa prstenom, pričvršćenim uz palicu. VI Škare (nožice) za lovljenje zmiija, — prema skici Dr. L. Dojmia, uz njegov navedeni rad

»Jugefe«, firmi »Bayer« itd., kao i Higijenskom zavodu u Zagrebu.

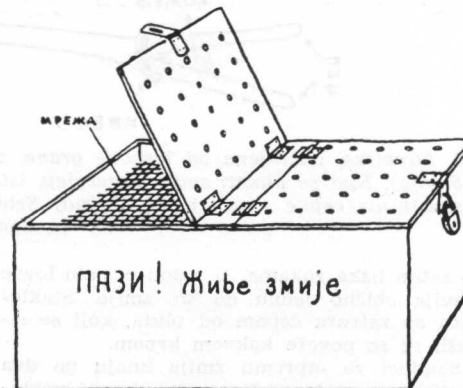
U lov se ide sa spravom koja se zove rašlje. U svome izgrađivanju i usavršavanju, rašlje su prošle kroz razne faze, i to za veoma kratko vreme. U toj svojoj evoluciji, rašlje su prošle kroz sledeće faze. Prvi tip, običan rascep sa umetnutim drvcom među

tipa koji pokazuju modifikaciju sa jednim metalnim krakom. Kod tih tipova prsten je privezan jednom šipkom i naglim spušta-

3. Tikva (vrh), za prenos zmiija sa lovišta do predaje Domu narodnog zdravlja u Mostaru, ili do koje domske ispostave, — prema skici Dr. L. Dojmia

krakovima. Taj se tip retko upotrebljava. Drugi i treći tip čini rascep koji ima dva ili tri kraka, i metalni prsten. Kada se metalni prsten spusti dole, on privuče krakove rascepa, i zahvati zmiiju. Za ovim ističu se dva

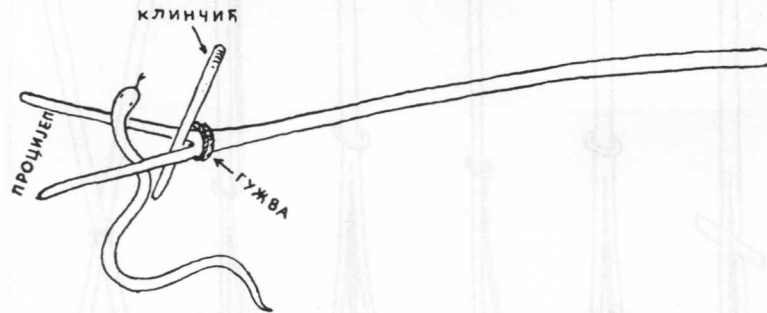
4. Sanduk za otpremu zmiija. Uz srpsko-hrvatski natpis, na sanduku je ispisano isto i na njemačkom jeziku: *Vorsicht! Lebende Schlangen*, — skica prema Dr. L. Dojmia

njem šipke, u dečik prignječi zmiiju. Prsten se pravi od debele žice, ili od više spletova tanke žice. Na kraju, ističe se još jedan tip u

obliku škara (nožica), ali taj tip nije pogodan za nošenje (v. sl. 2).

Kad lovac ugleda zmiју iz daljine od jednog metra, otvara škare i udubljeni deo nagodi na vrat zmiји, zatim škare zatvori. Ima lovaca koji preko leta, za vreme sezone lova, ulove pedeset do šeset zmiја. U Ljubuškomе

Sem gore pomenutoga lova na zmiје, na mnogim mestima kod našega naroda, ide se u lov na zmiје u sasvim raznolike svrhe. Tako, kod Crnogoraca, Hercegovaca i Bosanaca, u običaju je ići u lov na zmiје na prvi marta. Obično se lovi poskok, ili otrovna zmiја šarka (Vipera berus), koja se lovi isto

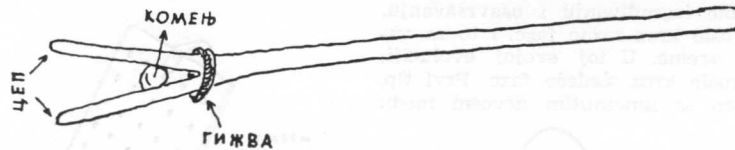

5. Procijep ili štipavica, načinjen od jasenove grane, za lovljenje zmiја kod Crnogoraca u Kosanici (Moravska banovina). Kad se uhvati zmiја u procijep, izvuče se klinčić, pa se njime spušta gužva na krakove procijepa, — skica prema originalnoj spravi

sreзу, bavi se lovom na zmiје i jedan fratar, a prihod od lova ide u manastirsku kasu. Najzgodnije je da lovac uhvati zmiју oko vrata, te se svi trude da uhvate zmiју što bliže do glave.

Ulovljenu zmiју lovac uvlači u staklenicu (boca) ili tikvu (vrh), koja ima poklopac (v. sl. 3). Zmiји se prvo utisne glava u bocu, pa

sa procijepom (v. sl. 5). Od ulovljene zmiје uzima se samo glava, koja se upotrebljava u različite svrhe u magiji; a isto tako glava od tako ulovljene zmiје ima veoma veliku ulogu i u narodnoj religiji. Preko leta, ne vezano sa kakvim svećanim danom, ide se u lov na zmiје, kod pomenutih etničkih grupa, da bi se od ulovljene zmiје uzelo salo, pa se

6. Štipaljka, načinjena od leskove grane, za lovljenje zmiја u Gornjem Pologu (Južna Srbija). Kad se uhvati zmiја u rascjep, istisne se komeň (kamen), pa se gižva (gužva) spusti niz cepke (rascjep). U Južnoj Srbiji najčešće je zastupljen ovaj tip sprave za hvatanje zmiја

se zatim tiska rukama. U jednu posudu lovac stavlja obično jednu do tri zmiје. Staklenica se zatvara čepom od pluta, koji se izbuši, ili se poveže kakvom krpom.

Sanduci za otpremu zmiја imaju po dva pretinca, a svaki pretinac ima drveni poklopac i pod njim mrežu od žice. Poklopci su izbušeni rupama, a zatvaraju se katancem. U pretinac sanduka metne se po dvadeset do trideset zmiја, a oko njih se metne malo trave (v. sl. 4).⁵

⁵ Dr. Lovro Dojmi: Suzbijanje zmijske opasnosti u Hercegovini. Preštampano iz »Prirode« god. XXIV (1934) broj 2, str. 1—5.

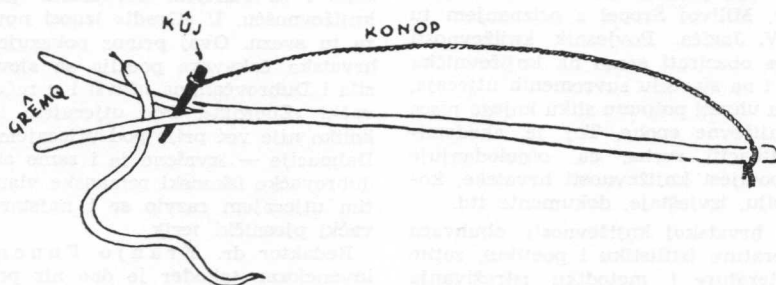
ova pošto se raspори na trbuhu kakvim nožem, i pošto se izvadi iz nje salo, pušta tako rasporena da ide. To se salo upotrebljava posle u razne svrhe, i ima veliku ulogu u magiji. Katkad, ulove zmiју da bi je izmerili kakvim koncem, pa taj konac posle devoјke nose, t. j. upliću u kosu. To se takođe isto čini iz različitih verovanja. Ima slučajeva da ulove zmiју, pa onda neka od devoјaka koja želi znati što bolje da veze, izvadi iglom zmiји oči, i nosi ih uza se kao hamajliju. To čini tako, po narodnom tumačenju, da bi posle umela da izveze i zmiјine oči, a što se smatra za veliki uspeh. Za ovaj primer nalazimo paralelu kod Hvičolskih Indijanaca.

7. Traženje zmijske prvoga marta u selu Ormanu (okolina Skoplja, Južna Srbija). U sredini sl. vidi se čovjek sa ulovljenom zmijskom na štapi

Oni se naime dive lepim šarama na zmijskim leđima. Stoga kad se Hvičolka sprema da tka ili veze, njen muž uhvati veliku zmijsku i stavi je uzduž u procijep. Žena je onda pogladi rukom duž leđa, te zatim istom rukom pređe preko svog čela i očiju da bi u svom tkanju mogla da izradi tako isto lepe šare kao što su one na zmijskim leđima.⁶

vetog marta. To se ide na određena mesta gde se smatra da zmijske čitavoga jednoga predela u društvu provode zimski san. Na ta mesta se narod iz čitave okoline skuplja u masama u pomenute dane i traži zmijske. Nije u običaju da se ulovljena zmijska ubija. Ko je ulovi objavljuje to na sav glas skupljenom narodu, pa se zmijska onda uzima preko ka-

8. GrĚmq per gjarpĭ (rascjep za zmijske), načinjen od drenove grane, kod Arbanasa u Metohiji. Kad se uhvati zmijska u grĚmq (procjep), tegli se konop i izvlači kŭj (klin). U novije vrijeme, neki Crnogorac, koji živi u Hercegovini, načinio je isto ovaku spravu za lovljenje zmijske, i zove je „puška za zmijske“ (po saopštenju Dr. L. Dojmia)

Kod svih etničkih grupa kod našega naroda veoma je čest običaj da se love zmijske radi šale. Ulovljenoj zmijski lovac povadi zube, kakvom krpom, ili joj prvo stavi malo duhana u usta da se opijske, pa joj posle potrga zube. Nakon toga plaši zmijskom narodom, ili je stavi u kutiju duvansku, pa onda nudi, kako poznatima, tako i nepoznatim licima duhan. Često puta ovakva šala je uzrok svadama i tučama.

Na nekim mestima u Južnoj Srbiji, u običaju je da se ide u lov na zmijske prvog i de-

kvoga štapa i sa njome se obavljaju izvesne magijske radnje (v. sl. 7).

Na kraju, vredno je pomena, da i Arbanasi u Metohiji idu u lov na zmijske između Đurđevdana rimokatoličkog i istočno pravoslavnog. Arbanaški se to kaže *ndermjet te dy Shengjergjeave*. Od ulovljene zmijske uzima se samo glava, koja se upotrebljava kao hamajlija.

Nakon svega izloženoga može se reći sledeće. Akcija lova na zmijske u Hercegovini ima dvojaku svrhu. Ubijanjem zmijske otrovnice, njihovim tamanjenjem, odnosno lovom i izvozom istih, suzbijaju se slučajevi ujeđa od zmijske. S druge strane to je znatna pri-

⁶ Džems Džordž Frezer, Zlatna grana, Beograd s. a., str. 53.

vredna grana koja doprinosi obilato koristiti narodu. Ostali lov na zmije stoji u vezi sa tim, što kod našega naroda, odnosno kod Južnih Slovena uopšte, postoji kult, obožavanje zmije, što vodi svoje poreklo iz davne indoevropske prošlosti. Često se smatra da životinje imaju osobine ili svojstva koja mogu biti korisna čoveku. Otuda homeopatična, imitativna, ili analogna magija, trudi se na razne načine da prenese ove osobine na ljud-

ska bića. To se lepo videlo iz navedenih primera sa zmijom, čija je uloga u religiji uopšte tajanstvena.

Tatomir Vukanović

Isp. i S. Trojanović, Zmije i druge nemanj vodene po narodnim pričama. (Srpski Etnografski Zbornik, Rasprave i građa, Knj. I Beograd 1934.).

PUBLIKACIJE

Gradja za povijest književnosti hrvatske. Knjiga XI. (Na svijet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu, uredio akademik dr. Franjo Fancev. Zagreb, 1932, str. 253.)

Uz kolijevku »Gradje za povijest književnosti hrvatske«, koju je Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti počela izdavati u Zagrebu godine 1897., bio je sam jedan od najvećih slavista svih naroda i vremena varaždinski Hrvat dr. Vatroslav Jagić. U »pripomenku« prvoga sveska »Građe« ističe prvi urednik dr. Milivoj Šrepel s priznanjem tu »pomuku« V. Jagića. Povjesnik književnosti ne mora se obazirati samo na književnička djela nego i na svu silu suvremenih utjecaja, ako hoće da uhvati potpunu sliku kojega pisca ili koje književne epohe. Toj je akademijenoj publikaciji svrha, da objelodanjuje građu za povijest književnosti hrvatske, korespondenciju, izvještaje, dokumente itd.

Nauka o hrvatskoj književnosti obuhvaća teoriju literature (stilistiku i poetiku), zatim povijest literature i metodiku istraživanja literature. Istraživač literature, koji se služi naučnom metodom mora, i nejedamput, posizati za rezultatima drugih nauka, koje zajedno s naukom o književnosti sačinjavaju skupinu tako zvanih humanističkih nauka (bibliografija, politička povijest, historija kulture, hronologija, genealogija, lingvistika, filozofijske discipline osobito estetika, povijest umjetnosti leksikografija itd.) Akademijina »Građa« olakšava tim rad hrvatskih književnih povjesnika. Prve tri knjige »Građe« uredio je M. Šrepel, četvrtu je uredio isti urednik u zajednici s dr. A. Musićem, petu je uredio dr. I. Milčetić, šestu dr. Velimir Deželić (ta knjiga sadržava »Pisma pisana dru Ljudevitu Gaju i neke njegove sastavke, 1828—1850), sedmu i osmu I. Milčetić, devetu i desetu Gj. Körbler. Od 11. knjige uređuje tu značajnu Akademijinu publikaciju dr. Franjo Fancev, koji je već u osmoj knjizi počeo objelodanjivati vrijedne i korisne priloge za stariju hrvatsku književnost.

Jedanaesta knjiga sadržava ove prinose odnosno rasprave nekolicine hrvatskih učesnaka:

U svojoj raspravi »Jedna hrvatska glagoljska pjesma iz 14. vijeka u Libru od mnozijek razloga« Dr. Stjepan Ivšić nadovezuje na svoj prinos u Rešetarovu Zborniku (»Visio Philiberti« u Libru od mnozijek razloga), u kojem je pokazao, kako je postanje poznatoga ćirilskog zbornika od g. 1520. »Libro od mnozijek razloga« (izdao prof. Rešetar u izdanjima Srpske kraljevske akademije:) vezano i sa starijom hrvatskom glagoljskom književnošću. U »Građi« iznosi novi primjer za tu svezu. Ovaj prinos pokazuje, kako je hrvatska čakavska poezija sa sjevera dolazila i Dubrovčanima ušavši i u rečeni dubrovački »Zbornik«. Pod utjecajem te poezije, koliko nije već prije pod utjecajem čakavske Dalmacije — izvršeno je i samo slaviziranje dubrovačke iskonski romanske vlastele i pod tim utjecajem razvio se i najstariji dubrovački pjesnički jezik.

Redaktor dr. Franjo Fancev veoma invenciozan također je dao niz priloga. On ponajprije pripućuje »Građu za povijest hrvatske crkvene drame«: 1. »Muka sv. Margarete«, zadarsko prikazanje od g. 1.500; 2. »Visio Philiberti« u kajkavskoj književnosti 17. stoljeća. Poslije osvrta na dosadašnje stanje u proučavanju hrvatske crkvene drame (Pavić, Medini, Vodnik, Leskien i Roić) registrira prof. Fancev štampane tekstove tih drama. Hrvatska crkvena drama bila je raširena ne samo u Hrvatskom Primorju, Kvarnerskim otocima i u književnim centrima Dalmacije nego da je prodirala i Bosnu i banovinsku Hrvatsku. Govoreći o počecima crkvene drame ističe autor, da je drama — najkasnije u drugoj polovici XV. stoljeća — bila obrađivana baš tako u sjevernoj Dalmaciji kao i u Hrvatskom Primorju. Poslije prikaza dramtizacije legende o svetoj Margarete s osobitim obzirom na zadarski rukopis pripućuje tekst »Muke sv. Margarete«. U drugom dijelu o »Visio Philiberti« obrađuje autor eshatološki motiv karanja i prepiranja duše